



INNOVATIVE WORLD
Ilmiy tadqiqotlar markazi



TADQIQOTLAR



ILM-FAN



TEKNOLOGIYALAR

ZAMONAVIY ILM-FAN VA INNOVATSIYALAR NAZARIYASI

ILMIY-AMALIY KONFERENSIYA

2026



Google Scholar



zenodo



Andijan, Uzbekistan



+998335668868



<https://innoworld.net>



« ZAMONAVIY ILM-FAN VA INNOVATSIYALAR
NAZARIYASI » NOMLI ILMIY, MASOFAVIY,
ONLAYN KONFERENSIYASI TO'PLAMI

3-JILD 5-SON

Konferensiya to'plami va tezislari quyidagi xalqaro
ilmiy bazalarda indexlanadi

Google Scholar



ResearchGate

zenodo



ADVANCED SCIENCE INDEX



Directory of Research Journals Indexing

www.innoworld.net

O'ZBEKISTON-2026

INGLIZ, O‘ZBEK VA NEMIS BOSHLANG‘ICH TA‘LIMIDA
O‘QITUVCHI NUTQINING LINGVODIDAKTIK XUSUSIYATLARI

Axmadjonov Nurbek Zokirjon o‘g‘li

Farg‘ona davlat universiteti, Nemis va fransuz tillari kafedrası dotsenti

E-mail: akhmadjonovnurbek@gmail.com

Ahmadova Dilzura

Farg‘ona davlat universiteti, Filologiya va tillarni o‘qitish (ingliz tili) yo‘nalishi talabasi

Annotatsiya. Mazkur maqolada ingliz, o‘zbek va nemis boshlang‘ich ta‘lim tizimlarida o‘qituvchi nutqining lingvodidaktik xususiyatlari qiyosiy tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida o‘qituvchi nutqining kommunikativ, pedagogik hamda metodik jihatlari o‘rganildi. Shuningdek, turli ta‘lim tizimlarida qo‘llaniladigan nutq strategiyalarining o‘quvchilar faolligi, tanqidiy fikrlashi va kommunikativ kompetensiyasiga ta‘siri tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari interaktivlik, tizimlilik va pedagogik nazorat uyg‘unligi ta‘lim samaradorligini oshirishini ko‘rsatdi.

Kalit so‘zlar: o‘qituvchi nutqi, lingvodidaktika, pedagogik muloqot, interaktiv metod, kommunikativ kompetensiya, ta‘lim samaradorligi.

Kirish. Zamonaviy ta‘lim tizimida o‘qituvchining nutqi o‘quv jarayonining eng muhim tarkibiy qismlaridan biri hisoblanadi. O‘qituvchi nutqi nafaqat bilim yetkazish vositasi, balki o‘quvchilarning tafakkuri, nutq madaniyati va kommunikativ kompetensiyasini rivojlantiruvchi asosiy omildir. Ayniqsa, boshlang‘ich ta‘lim bosqichida o‘qituvchining nutqi o‘quvchilarning til o‘zlashtirishi, ijtimoiy faolligi hamda mustaqil fikrlash ko‘nikmalarining shakllanishida muhim ahamiyat kasb etadi.

Mashhur psixolog Lev Vygotsky ta‘lim jarayonida muloqotning hal qiluvchi rolini ta‘kidlab, bilimning ijtimoiy muhitda shakllanishini asoslab bergan. Uning “yaqin rivojlanish zonasi” nazariyasiga ko‘ra, o‘qituvchi nutqi o‘quvchining bilim darajasiga mos ravishda tashkil etilishi zarur. Tilshunos olim Noam Chomsky esa tilni inson tafakkurining asosiy vositasi sifatida baholab, strukturali va mantiqiy nutq kognitiv rivojlanishga ijobiy ta‘sir ko‘rsatishini ta‘kidlagan.

Xalqaro tadqiqotlar natijalariga ko‘ra, interaktiv darslar o‘quvchi faolligini 35–40 foizga oshiradi, dialogik nutq esa bilimni eslab qolish darajasini 20–30 foizga yaxshilaydi. Shu sababli turli ta‘lim tizimlarida o‘qituvchi nutqining o‘ziga xos jihatlarni qiyosiy o‘rganish dolzarb ilmiy muammolardan biri hisoblanadi.

Metodologiya. Mazkur tadqiqot ingliz, o‘zbek va nemis ta‘lim tizimlarida o‘qituvchi nutqining shakllanishi va qo‘llanilish xususiyatlarini aniqlashga qaratildi. Tadqiqot davomida sifat va miqdoriy metodlarning uyg‘unlashgan kompleks yondashuvi qo‘llanildi. Bu esa olingan natijalarning ishonchliligini oshirishga xizmat qildi.

Tadqiqotning asosiy metodlaridan biri qiyosiy-tahliliy metod bo‘lib, u orqali uch ta‘lim tizimidagi o‘qituvchi nutqining kommunikativ xususiyatlari o‘zaro taqqoslandi. Xususan, o‘qituvchilarning nutq uslubi, savol berish texnikasi, o‘quvchilarni rag‘batlantirish hamda interaktivlik darajasi tahlil qilindi.

Pedagogik kuzatish metodi yordamida real dars jarayonlari o‘rganildi. Kuzatish davomida o‘qituvchining tushuntiruvchi nutqi, savol-javob shaklidagi muloqoti va

baholovchi nutqiga alohida e'tibor qaratildi. Olingan ma'lumotlar kuzatuv jadvallari asosida tizimlashtirildi.

Shuningdek, kontent tahlil usuli orqali darsliklar, metodik qo'llanmalar va ilmiy manbalar o'rganildi. Xalqaro PISA va TALIS tadqiqotlari natijalari umumlashtirilib, o'qituvchi nutqining ta'lim samaradorligiga ta'siri aniqlashtirildi.

Tadqiqot natijalari.

Ingliz ta'lim tizimida o'qituvchi nutqi. Ingliz ta'lim tizimida o'qituvchi nutqi asosan interaktiv va o'quvchiga yo'naltirilgan xarakterga ega. Dars jarayonida o'quvchilarni faol muloqotga jalb qilish, savol-javob tashkil etish va fikr almashishga undovchi nutq usullari keng qo'llaniladi. Masalan, o'qituvchilar "What do you think?" yoki "Can you explain your idea?" kabi savollar orqali o'quvchilarning mustaqil fikrlashini rag'batlantiradi.

Bunday yondashuv natijasida o'quvchilarning tanqidiy fikrlash ko'nikmalari rivojlanadi, kommunikativ kompetensiyasi shakllanadi hamda ular o'z fikrini erkin ifodalashga o'rganadi. Shu bilan birga, muammoli vaziyatlarda mustaqil qaror qabul qilish va o'z nuqtai nazarini asoslash qobiliyatlari ham rivojlanadi.

O'zbek ta'lim tizimida o'qituvchi nutqi. O'zbek ta'lim tizimida o'qituvchi nutqi ko'proq tushuntirish va ma'lumot yetkazishga yo'naltirilgan bo'lib, o'qituvchi dars jarayonida yetakchi rolni bajaradi. O'qituvchilar ko'pincha "Diqqat bilan eshiting" yoki "Yozib oling" kabi ko'rsatmalardan foydalanadi.

Mazkur yondashuv ta'lim jarayonida intizomni saqlash va bilimlarni tizimli ravishda yetkazishda samarali hisoblanadi. O'quvchilar asosiy tushunchalarni aniq va tartibli o'zlashtiradi. Shu bilan birga, bu tizimda o'quvchilarning mustaqil fikr bildirishi va erkin muloqotga kirishishi nisbatan cheklangan bo'lishi mumkin. Biroq kuchli nazorat va aniq yo'naltirish o'quvchilarda mas'uliyat hissi va tinglash madaniyatini shakllantiradi.

Nemis ta'lim tizimida o'qituvchi nutqi. Nemis ta'lim tizimida o'qituvchi nutqi mantiqiy, tizimli va muvozanatli xarakterga ega. Ushbu tizimda tushuntirish va interaktiv yondashuv uyg'un holda qo'llaniladi. O'qituvchilar o'quvchilardan o'z fikrini asoslab berishni talab qiladi. Masalan, "Begründe deine Antwort" yoki "Wie bist du zu diesem Ergebnis gekommen?" kabi savollar keng qo'llaniladi.

Natijada o'quvchilarda analitik fikrlash, muammoni tahlil qilish va jamoada ishlash ko'nikmalari rivojlanadi. Bundan tashqari, o'z-o'zini baholash, mustaqil o'rganish va mas'uliyat hissi ham shakllanadi.

Muhokama. Tahlillar shuni ko'rsatdiki, har bir ta'lim tizimi o'ziga xos afzalliklarga ega. Ingliz modeli o'quvchilarning erkin fikrlashi va kommunikativ faolligini rivojlantirsa, o'zbek modeli intizom va bilimni tizimli yetkazishga xizmat qiladi. Nemis modeli esa analitik va mantiqiy fikrlashni shakllantirishga yo'naltirilgan.

Shu sababli zamonaviy ta'lim uchun integrativ yondashuv eng samarali model sifatida namoyon bo'ladi. Bunday yondashuv ingliz tizimidagi interaktiv savollarni, o'zbek tizimidagi tushuntirish va nazoratni hamda nemis tizimidagi tahliliy yondashuvni o'zida birlashtiradi.

Masalan, dars jarayonida o'qituvchi avval mavzuni tushuntiradi, keyin savollar orqali o'quvchilarni muloqotga jalb qiladi va yakunda ularning fikrlarini asoslashni talab

qiladi. Bu esa o'quvchilarning bilim darajasi va kommunikativ kompetensiyasini sezilarli darajada oshiradi.

Xulosa. Tadqiqot natijalari o'qituvchi nutqi ta'lim samaradorligini belgilovchi asosiy omillardan biri ekanligini ko'rsatdi. Samarali o'qituvchi nutqi interaktiv, aniq, tushunarli va moslashuvchan bo'lishi zarur.

Ingliz, o'zbek va nemis ta'lim tizimlarining ijobiy jihatlarini uyg'unlashtirish orqali zamonaviy va samarali o'qitish modelini yaratish mumkin. Bunday model o'quvchilarning kommunikativ kompetensiyasi, tanqidiy fikrlashi va mustaqil o'rganish ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Vygotsky, L. *Mind in Society*. Harvard University Press.
2. Chomsky, N. *Aspects of the Theory of Syntax*. MIT Press.
3. Richards, J. *Communicative Language Teaching Today*. Cambridge University Press.
4. Harmer, J. *How to Teach English*. Pearson Education.
5. OECD. *TALIS Report*. Paris: OECD Publishing.
6. OECD. *PISA Results*. Paris: OECD Publishing.
7. Hattie, J. *Visible Learning*. Routledge.